

23/11/17 Taula rodona: “Les architectures dels jocs: llegat o càrrega??”

Moderador: Jordi Farrando, arquitecte

Participants: Daniel Mòdol, Regidor d'Arquitectura, Paisatge Urbà i Patrimoni de l'Ajuntament de Barcelona; Eduard Bru, arquitecte; Llàtzer Moix, periodista; Xavier Segura, Cap dels Serveis d'Obres i Instal·lacions Esportives de l'Ajuntament de BCN durant el període 1990.2001.

Lloc: Auditori del COAC

Es continuà l'esdeveniment amb una taula rodona sobre les architectures dels Jocs, organitzada per ARQUIN-FAD. En el cas dels equipaments, es pretenia esbrinar si es tractava d'architectures realment vinculades a la ciutat o només als Jocs; i s'abordava el tema del manteniment, la gestió i la seva contribució al funcionament ordinari de la ciutat, així com el valor afegit patrimonial que aquests equipaments havien suposat. Pel que fa a les architectures residencials, es va reflexionar sobre el fet d'haver constituït noves centralitats de la ciutat o, per contra, d'haver generat entorns autònoms. Finalment, es va debatre sobre la contribució a la consolidació de la seva funció residencial, respecte de l'oportunitat de fer de Barcelona una ciutat més inclusiva.

Jordi Farrando

Bona tarda. Tenim, en efecte, aquí, un seguit de persones que ens ajudaran d'alguna manera a analitzar aquest fenomen de les architectures que van llegar els jocs. Els presentaré més tard, a mida que els doni la paraula però ja veieu que tenim en Dani Mòdul, arquitecte, professor, regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

Tenim en Xavier Segura, arquitecte, i també en aquests moments responsable d'Espai Públic a l'Àrea Metropolitana, però que, durant més de vint anys, va gestionar equipaments esportius: primer a la Diputació de Barcelona i després a l'Ajuntament de Barcelona i, per tant, està directament vinculat amb diverses de les operacions olímpiques.

Tenim l'Eduard Bru, professor, arquitecte, responsable d'una de les àrees olímpiques de Barcelona, la de la Vall d'Hebron.

I tenim en Llàtzer Moix, periodista que, després d'haver treballat en altres mitjans, va entrar a *La Vanguardia* on ha tingut responsabilitats de periodisme cultural i que, en aquests moments, n'és sotsdirector i editorialista. Fa l'escrit que és d'arquitectura. És una persona que coneix evidentment el fenomen de la transformació de Barcelona. És autor de diversos llibres i

un d'ells segurament és particularment rellevant per al que avui anem a abordar, que és *La ciudad de los arquitectos*¹, si no m'equivoco, de l'any 94. Per tant, una reflexió molt propera en el temps del final del Jocs Olímpics i on explorava precisament tot el fenomen que s'havia produït a la ciutat de Barcelona al llarg dels dotze o catorze últims anys.

Bé, com veieu, parlem de Barcelona. Parlem de 1992. Parlem de 2017. Per tant, estem, d'alguna manera, no només a les sessió d'avui, si no també a les que han tingut lloc aquests dos darrers dies i les que vindran a continuació, analitzant un fenomen que va passar fa vint-i-cinc anys i això d'alguna manera sempre és delicat, perquè evidentment s'apliquen òptiques diferents, en aquests moments, a l'òptica amb la qual el fenomen en sí mateix va ser generat. Jo tendixo a dir que no podem jutjar; una altra cosa és analitzar, valorar, etc. Però no podem jutjar mai el passat amb ulls del present perquè evidentment els criteris mai no són els mateixos. Si fossin els mateixos voldria dir, d'alguna manera, que no hem evolucionat i, per tant, d'alguna manera, que els criteris siguin divergents vint-i-cinc anys després, jo crec que, en el fons, és cosa sana.

Vint-i-cinc anys és una generació. Per tant, els qui en aquests moments estan a l'escola d'arquitectura, en aquells moments, o no hi eren o eren tan petits que és obvi no poden tenir cap record, i molt menys un record professional del que va passar i els que en aquells moments estaven a l'escola, són probablement els que en aquests moments tenen responsabilitats en la realització de les arquitectures i en la seva gestió. Però em sembla que és molt clar com aquest diferent temps amb el qual s'analitzen les coses és particularment important.

Estem parlant, per tant, de temps i estem parlant també, d'alguna manera, de disciplines. La jornada d'avui va sobre les arquitectures dels Jocs i és, d'alguna manera, un díptic amb una altra jornada que vindrà al final d'aquestes sessions que vol analitzar la repercussió en la ciutat dels Jocs. Evidentment, arquitectures i ciutats es podem assimilar. Doncs això, arquitectura i urbanisme són actualment dues disciplines diferents, però és evident que no són dues disciplines dissociades. I, sobretot, en el moment de la preparació dels Jocs eren dues disciplines molt íntimament vinculades. Per tant, em sembla que no tenim més remei, encara que parlem d'arquitectura en la sessió d'avui, que fer referència a elements que, d'alguna manera, són laterals o donen la volta al costat de l'arquitectura, com és la ciutat i com és l'urbanisme.

¹ Moix, Llatzer, *La ciudad de los arquitectos*, Anagrama, Barcelona: 1994

Vittorio Magnano Lampugnani diu en un article que publicava -de fet era una introducció d'un llibre que es va publicar em sembla l'any 90, per tant, quan la preparació dels jocs estava ja molt avançada-, que el que estava passant a Barcelona, [...] les distàncies amb el que havia passat a Noto en el moment en què va ser refeta després del terratrèmol, es podia relacionar amb quatre elements bàsics a tenir en compte en el moment d'analitzar la pertinença a les intervencions en la ciutat, la pertinença a l'urbanisme i la pertinença a les arquitectures que s'hi feien. Ell deia que per transformar una ciutat calia d'entrada un bon pla; després, unes bones arquitectures que d'alguna manera materialitzessin aquest pla, el fessin sortir del paper i el convertissin en una imatge de ciutat, en una idea de ciutat. Parlava de la importància dels espais públics i aquest és un element molt característic d'aquest moment que juga un paper fonamental en la ciutat de l'època, però també en les arquitectures olímpiques. I parlava també de densitat, factor particularment important en algunes de les operacions i molt en particular quan parlem de la Vila Olímpica.

Aquests elements estan darrere de tot el que ha anat passant o tot el que va anar passant en plantejar les bases per celebrar els jocs. Aquesta era la ciutat que hi havia el 1981². Era una ciutat amb un centre molt degradat, amb un Eixample amb unes arquitectures molt dignes, però en un pèssim mal estat. Una ciutat que d'alguna manera, amb un centre molt degradat, amb unes arquitectures molt nobles, però molt deixades de la mà de Déu. Sobretot una ciutat que encara era molt limitada en si mateixa.

Era una ciutat amb una perifèria dintre la ciutat on s'havien anat assentant al llarg dels cinquanta o seixanta o setanta població en uns barris residencials on el que importava era, en aquest sentit, l'arquitectura, en el sentit de l'edifici, la residència, però on tots els serveis al voltant, les urbanitzacions del voltant, estaven absolutament abandonades. I era una ciutat encara molt poc relacionada amb les ciutats del voltant on la idea de metròpolis encara era molt lleugera i realment els intercanvis entre la ciutat de Barcelona i les ciutats de l'entorn no eren ni de bon tros tan denses o tan intenses com ho són en aquest moment.

Bé, aquesta és la ciutat que es troben d'entrada els ajuntaments democràtics escollits el 79, però també els tècnics que a partir d'aquell moment es posen a plantejar la ciutat³. I si la punyent idea que el primer que cal és fer un nou pla, en aquest cas, el primer que fan aquests polítics i aquests tècnics no és fer el pla, sinó que usen el pla que ja hi havia. Hi havia un pla general metropolità on encara avui, quan fem projectes, intentem facilitar la informació

² Pla general urbanístic Bcn 1981

³ Plànol Bcn 79

urbanística ja que encara és el pla de referència que hem de fer constar en tots els nostres projectes.

Be, hi havia un pla general i el que es fa en aquell moment és partir d'aquest pla i llegir-lo a través d'una sèrie d'òptiques creuades que volen millorar els nuclis històrics, dignificar els teixits urbans, urbanitzar aquesta perifèria desorganitzada i cosir la ciutat als territoris de l'entorn. I, a més, aquestes polítiques les fan posant l'èmfasi molt particularment en l'espai públic, precisament el tercer element que identificava. En els deu anys que van del vuitanta-dos al noranta-dos es fa tot aquest reguitzell d'espais públics que el que fa és aprofitar les qualificacions urbanístiques del pla general per fer operacions de millora de la ciutat a través de l'espai públic. Millores, pròpiament, ja que es fan molt ràpidament. Permeten ser molt ràpides per les característiques dels projectes i permeten posar en marxa un procés de manera relativament àgil.

Bé, evidentment simplifico molt per la necessitat de no estendre'm massa. El pla evidentment es llegeix sota òptiques molt diferents i una d'elles és la que permet posar en marxa el que se'n diuen les àrees de nova centralitat. És a dir, les intervencions en teixits intersticials tot posant l'èmfasi en un o en uns dels usos que han de replanificar-se, la qual cosa ha de permetre que no només siguin nous centres de la ciutat, sinó que permetin cosir els teixits que tenen a l'entorn. De fet, els Jocs Olímpics són l'extraordinària excusa per portar endavant quatre d'aquestes dotze àrees de nova centralitat que s'havien planificat. Per tant, hi ha una lògica entre el que s'hereta, entre les polítiques que s'implementen i el que es vol aconseguir a través dels Jocs Olímpics.

De les quatre àrees jo faré fonamentalment referència a Montjuïc i a la Vila Olímpica. Explicaré per què Diagonal era un àrea olímpica on hi havia fonamentalment equipaments esportius que majoritàriament ja existien i eren de caràcter privat. S'havien fet desplaçaments d'equipaments que anteriorment ocupaven una posició més central de la ciutat. El camp del Barça es troba a l'àrea de la Diagonal i va ser equipament esportiu durant els Jocs perquè s'hi van fer campionats de futbol. Però també hi havia el Polo. Hi havia tota una sèrie d'operacions que, quan van haver de marxar del centre de la ciutat, anys abans, evidentment, dels Jocs Olímpics, es van desplaçar tan lluny com van poder però dins la ciutat. Estan a l'extrem de la ciutat. Estan a tocar de l'Hospitalet i, per tant, era una ocasió no només d'aprofitar unes infraestructures i uns equipaments que ja existien, sinó d'intentar cosir aquesta zona de la ciutat amb la ciutat veïna. De la Vall d'Hebron en faré una breu referència. Tenim l'Eduard Bru aquí i per tant el meu apunt serà molt breu.

Aquesta és la ciutat que, fruit de totes aquestes operacions, apareix al 1992⁴. No és la ciutat actual. Si mireu el front de mar, veieu claríssimament la Vila Olímpica, construïda, però com veieu, cap a l'est de la Vila Olímpica, encara no existeix el Fòrum. O si mireu la Diagonal o la plaça de les Glòries, veureu que la Diagonal Mar encara no existeix. D'alguna manera, aquest plànol ens dona idea de fins a quin punt les operacions olímpiques van permetre desencadenar processos que es van allargar molt més enllà dels Jocs Olímpics i que van permetre la transformació, sobretot, del sector de llevant de la ciutat, perquè, com demostrava l'Àrea Olímpica del Barça, etc., de Diagonal, la ciutat havia tendit a desenvolupar-se cap a Ponent i la Vila Olímpica serà una ocasió per fer-la desenvolupar cap a Llevant.

Això és Montjuïc el 1981⁵. Montjuïc és una àrea olímpica dedicada als equipaments esportius. Montjuïc en sí mateix és una muntanya equipada amb alguns equipaments esportius i equipaments culturals, fonamentalment, que ja hi havia abans dels Jocs. L'equipament més important que es va du a terme pels Jocs fou l'Estadi Olímpic, actualment l'estadi Lluís Companys. Hi havia les piscines i alguns altres elements més.

Aquí, per tant, d'entrada, ja teníem arquitectures. Ja existien unes arquitectures i a mi em sembla que aquesta àrea precisament és rellevant per la discussió d'avui, fonamentalment per dos elements: un perquè en bona part es tracta d'unes arquitectures que es reutilitzen, éa a dir, no només hi ha edificis nous, (...) i és també un terreny on es posa en joc un mecanisme de projecció sobre el qual jo crec que val la pena fer un certs apunts perquè entenc que els mecanismes a partir dels quals es generen les arquitectures acaben tenint un impacte significatiu en les seves característiques.

A Montjuïc es posa en marxa un concurs per invitació, és a dir, restringit. En ell es conviden una sèrie d'equips a formular una proposta que havia de ser per al conjunt de les instal·lacions i per a l'espai públic que les ordenés. En aquest punt, subratllo com era l'espai públic, precisament el pla, entre cometes, que havia d'organitzar les noves arquitectures. Què fa el jurat? El jurat fa una solució que, en el seu moment, algú va titllar de tèbia, altres van titllar de salomònica, etc., però que té una sèrie d'elements sens dubte molt atractius.

El jurat pràcticament no exclou ningú dels candidats. (...) El que fa és atribuir els edificis a diferents participants en el concurs, però amb una condició molt clara: escollir una de les propostes d'espai públic, i diuen: "Aquest, aquest serà l'espai públic que haurà d'organitzar el conjunt d'intervencions. Per tant, la proposta que vostè ha fet que està feta amb un concepte

⁴ Plànol Bcn 1992

⁵ Montjuïc 1981

global d'anella olímpica haurà de ser reformulada atenent les característiques de l'espai públic que escollim com a organitzador de tot l'espai". I aquest procés modifica més d'una de les propostes que s'havien fets d'una manera interessant perquè força tots els equips a treballar en equip i genera una arquitectura consensuada, una arquitectura que va més enllà del projecte propi i intenta integrar-se dins d'una visió de conjunt compartida per tots els participants.

Per tant, és un mecanisme de generació bastant diferent respecte de l'encàrrec, ja sigui directe o sigui per concurs d'arquitectura aïllades; i obliga a un procés molt significatiu, fins al punt que per a l'estadi es força a dos dels concursants a treballar conjuntament: d'una banda, l'equip Correa-Milà-Margarit-Buxadé i, per altra banda, l'equip de Gregotti i Associats. I després els hi diu: "Vosaltres dos treballareu junts perquè estimem que les vostres propostes de l'estadi són compatibles. Desenvolueu-les conjuntament". Per tant, voldria fer particular incidència en aquest aspecte de la generació d'arquitectures. (...) Val a dir, amb una forma una mica tangencial, potser, que n'hi ha alguna que no s'integra en aquesta voluntat "consensuadora" i que senzillament es posa de costat degut a una sèrie de motius, però en qualsevol cas, fan que Montjuïc l'any 92 passi a tenir aquest aspecte⁶.

Passem a la Vila Olímpica, que és una operació centrada fonamentalment en l'habitatge. Abans explicava les àrees de nova centralitat que posen l'èmfasi en ús determinat o en uns usos. Montjuïc era esportiu i cultural i la Vila Olímpica són habitatges. Aquest és el territori de la Vila Olímpica abans de les intervencions amb unes platges que evidentment no eren platges. Eren dipòsits a l'aire lliure de les indústries que hi havia al voltant, absolutament contaminades amb uns problemes de sanejament molt significatius perquè tot el sanejament, tota la xarxa de clavegueram petava o anava a petar aquí⁷. Diguem que, per tant, hi havia problemes d'inundació significatius amb una viària fèrria que tallava la connexió amb la resta de la ciutat. Per tant, aquest somni de guanyar la ciutat al mar, de fer arribar la ciutat al mar, era evidentment més que difícil. I, en aquest cas, el mecanisme de generació de les arquitectures és diferent. Aquí es fa una certa *tabula rasa* del que hi havia, fins al punt que això va generar certa polèmica, però si voleu hi podem anar més tard, respecte el patrimoni industrial que existia, el qual s'inventaria, però no es mantindria.

Entenc que és d'alguna manera una *tabula rasa* fins a cert punt aparent. Una *tabula rasa* que manté una cosa que és fonamental i torna a ser una mica la mateixa: els carrers. És a dir, l'espai públic, la trama de l'Eixample. S'enderroca tota l'edificació existent, però a ningú, en

⁶ Montjuïc el 1992

⁷ Vila Olímpica abans de la construcció

aquest cas, se li acudeix posar en qüestió la trama de l'Eixample, els carrers en perpendicular que han d'unir precisament aquest barri amb la resta del barri. Sí que es reconsidera. El que es fa és crear una sèrie de súper unitats. Que impliquen un total de trenta-quatre unitats que es desenvolupen a partir d'un seguit de projectes. (...) El que es fa és fixar una normativa gràfica, una sèrie d'avantprojectes... Cadascuna d'aquestes trenta-quatre unitats és treballada per un equip. Aquest equip defineix unes normatives que es representen gràficament. Estableix uns avantprojectes. Fixa una sèrie de normes, per exemple: estan radicalment prohibits els balcons i s'ha de treballar amb totxo; hi ha , per tant, una sèrie de paràmetres.

Algú pot considerar-ho bastant constrenyent, però la intenció és posar ordre precisament en el procés posterior de generació d'arquitectura. En aquest cas, el que es fa és encarregar-los a arquitectes que hagin guanyat el Premi FAD. I això, "diguent-ho" avui a la seu del FAD, doncs, em sembla que està molt bé pel FAD, pel prestigi que això implicava. Evidentment, estem en un moment en què la situació és totalment diferent, i aquesta potser és una altra qüestió per debatre més endavant, no seria possible avui dia. Però, precisament es fa com a mecanisme per garantir la qualitat. Per tant, la qualitat es basa en una xarxa d'espai públic potent, en una normativa molt estricta i en la selecció d'uns autors qualificats.

A partir d'aquí es generen aquestes arquitectures que, poc a poc, transformen el panorama del Front de Mar i que donen lloc a la Vila Olímpica que nosaltres coneixem en aquests moments, tot i que, insisteixo, aquesta imatge continua sent del 92, que és substancialment diferent. Aquí veieu també la imatge com la resta de la costa encara estava per reurbanitzar: totes les operacions del Fòrum, l'illa de la Llum, etc. Res de tot això encara no existia. I donen lloc a un espai públic molt important entre l'edificació i el mar⁸.

Hi ha un altre espai públic que encara serà més important per la ciutat. És el gran nou espai públic que la Vila Olímpica aporta, en aquests moments. Bé, pensem que la Vila Olímpica és, de fet, un territori relativament petit però suficient. Si ens hi fixem, La Mina, que no està gaire lluny de la Vila Olímpica quan arribem ja a Ciutat Meridiana, és una operació anterior a aquesta, realitzada una vintena d'anys abans, però molt més gran que la de la Vila Olímpica, si bé sense la capacitat impulsora de transformació del territori veí que aquesta tindrà.

Parlaré poquíssim de la Vall d'Hebron. En aquest cas estem parlant de dos usos: d'equipaments esportius i també d'habitatges. I aquí precisament tornant a aquesta idea de pla, d'arquitectures, d'espai públic, de densitat. El pla precisament és el projecte d'espai públic. El

⁸ Plànol Vila Olímpica el 92

que fa l'Eduard Bru -també em corregirà-, el que fa fonamentalment l'equip liderat per l'Eduard és establir un projecte d'espai públic qualificat que, a més, transcendeixi, d'alguna manera, les característiques dels espais públics que es feien en aquell moment i que sigui capaç de dotar de caràcter, de requalificar una zona perifèrica de la ciutat fins aquell moment desurbanitzada i sigui la que permeti posteriorment la implantació de les arquitectures que han d'acollir els Jocs en aquests moments: el tir a l'arc, el pavelló esportiu, etc.

Amb això, jo pararé. Si em permeteu, dono, per tant, la paraula a les persones que ens acompanyen i, en primer lloc, a en Dani Mòdul, com a persona que té i que ha tingut, en una altra vessant, responsabilitats municipals. Aquesta reflexió sobre arquitectura i ciutat em sembla d'allò més pertinent.

Dani Mòdul

Molt bé, doncs. Primer de tot us vull agrair la doble invitació. (...) Plantejo dues qüestions que m'inquieten i m'interessen, sobre tot el que va passar al voltant del 92 a la ciutat, i que té a veure amb el fet que segurament la ciutat es va construir a un ritme que no s'havia construït mai. D'una banda, és l'anàlisi sobre el temps: quin temps és apropiat o no per a la construcció de la ciutat?; perquè més enllà que evidentment, com comentava el Jordi a la seva explicació, això és un treball de molts anys que comença als 80 i que es materialitza no només al 92, sinó que hi ha processos urbanístics que continuen desenvolupant-se.

El que està clar és que aquest ritme no s'ha donat mai més a la ciutat, i, per tant, en podem extreure moltes coses. Jo crec que no hi ha cap altra situació que ens podem imaginar en què la ciutat s'hagi construït a aquest ritme. I això constitueix una de les qüestions principals que us comentava, el temps. És a dir, quina realitat té el temps de construcció?; no només de construcció, de reflexió sobre la construcció en el resultat que hem obtingut sobre aquests espais de ciutat? Podríem parlar en termes de qualitat arquitectònica, però penso que, com que jo no soc premi FAD, no hi hauria molt de què parlar i, a més, són arquitectures de fa molt de temps.

Però a mi el que m'interessa especialment, i té a veure segurament amb la feina que he estat desenvolupant aquest darrer any i mig a l'ajuntament, és esbrinar fins a quin punt aquestes arquitectures havien esdevingut de la gent; fins a quin punt formaven part de la gent, se les havia apropiat o havien format part [...] de la ciutat? En alguns casos, com els de la Vila Olímpica, semblaven àmbits de ciutat interioritzats. Jo particularment penso que no ho són. No només les àrees esportives que evidentment són difícils per les seves dimensions, per l'ús molt concret que tenen, i també per l'emplaçament, si voleu, però per mi és especialment paradigmàtic l'entorn

de la Vila Olímpica com a àmbit –evidentment, sé que se l’han fet els veïns amb temps–, però encara ara costa de... Jo crec que no tenim la consciència que formen part d'aquesta paisatge de la ciutat, de la imatge que tenim de la ciutat. És més, encara hi ha molta gent que reivindica l'arquitectura, la imatge anterior de tot aquest àmbit.

Aquesta era una reflexió: quin és el temps necessari perquè les coses o els projectes donin resposta a veritables necessitats de la ciutat i quin és el procés que els engrandeix. També vam parlar el seu dia dels processos de concursos, de la participació, de donar resposta a necessitats internes de la ciutat que, en el cas de les Olimpíades, segurament, bona part de les intervencions responien a un programa de necessitats que no era el programa de necessitats de la ciutat pensada pels veïns, sinó que superaven aquesta escala. Per mi, el tema principal o el que més em feia pensar era (...) que el ritme havia estat massa elevat. Parlàvem sobre l'estat d'alguna de les arquitectures, del manteniment d'alguna de les arquitectures, (...) però jo personalment amb el que em quedo del llegat olímpic és la infraestructura. No obstant, no m'atreiria a dir quina és l'arquitectura més valuosa que ha deixat o que es va construir. També és cert que té ja uns anys. (...) El tema de les arquitectures encerclades té molt a veure amb això, amb la participació. Ara estem molt acostumats als temes de concursos, però en aquell any, potser no tant, ni molt menys a la cultura de la participació que tenim ara. Avui dia, per fer un centre cívic estem un any fent un procés participatiu sobre quin és el programa que ha de tenir. Després es convoca un concurs, es presenten vuitanta equips d'arquitectura... És a dir, tot aquest temps, que possiblement es pot fer lent per al ciutadà, garanteix que el que estem fent dona una resposta a una necessitat. També cal formar part del procés de decisió i posar co-disseny perquè a dia d'avui ja tots els veïns són dissenyadors o arquitectes directes en molts casos i això ens garanteix un cert èxit de l'operació que ha de donar resposta, sobretot, al sentiment d'apropiació i de pertinença. O sigui que la gent de seguida se'l fa seu. Segurament, el ritme olímpic no tenia totes aquestes qüestions. També és cert que l'escala de les intervencions era molt més gran.

Un dels elements principals per mi era aquest: si la ciutat es pot permetre construir-se a aquest ritme o què aporta associat aquest ritme de positiu o de negatiu. Evidentment, pel que fa a cultura, tot el que sigui millorar i fer grans inversions sembla que és propici i bo. Pel que fa a les arquitectures i pel que fa a la construcció de la ciutat, hem parlat molt sobre l'espai públic, doncs, crec que també hi hauria moltes qüestions a dir. Ara veus aquests espais públics i en molts casos et semblen molt antics. A dia d'avui, doncs, els concebríem d'una manera absolutament diferent. Per tant, jo bàsicament volia posar sobre la taula la qüestió del temps: de quin temps necessita cada intervenció a cada escala de la ciutat per ser garantia, per tenir

èxit respecte dels objectius i sobretot respecte d'aquest i que realment sigui apropiat per la ciutadania i s'incorpori com a quelcom propi. Crec que, en molts dels casos, dels exemples que hem vist, no ha estat així, per diferents motius si voleu, però en qualsevol cas, el tema del ritme i de la mida és rellevant.

Jordi Farrando

Moltes gràcies. Donaré la paraula a en Xavier Segura, que com he dit abans, va tenir responsabilitats precisament en la gestió, coordinació i construcció dels diversos dels equipaments olímpics.

Xavier Segura

Gràcies. Bona tarda a tots i a totes. Gràcies, Jordi, per la invitació i a Arquinset. Tinc aquí una intervenció preparada, però vist el volum d'assistents, la podríem modelar amb allò que us interessés més. De les dues intervencions prèvies, se m'acudeixen unes quantes observacions a fer. Potser que em limiti a allò meu i deixem la taula rodona després per contestar qüestions, perquè jo soc dels afortunats que vaig viure a Barcelona, vaig néixer a Barcelona i vaig viure al Poblenou pre-olímpic. Vaig estudiar Arquitectura. Vaig acabar amb arquitectura esportiva i he viscut aquestes transformacions. Vaig ser arquitecte, cap d'instal·lacions esportives de la ciutat de Barcelona durant el període olímpic i, a més, visc a la Vila Olímpica i no sé què més. Tot això ja dona voltes... Vaig néixer en una fàbrica al Poblenou i, per tant, he pogut veure molt de prop totes les transformacions.

Soc un admirador del fenomen que vam viure i m'hi declaro. Qui ha vist el Poblenou abans de la transformació i l'ha vist avui dia no el reconeix. (...) Era tal la degradació que difícilment s'hagués aconseguit algú que volgués participar en allò. Perquè feia falta una mica d'allò "ordena y mando", com potser va fer el Bohigas (...).

Bé, el paper de les administracions aquí va ser fonamental. Avui dia no ho entendríem amb tanta participació pública i tan poca de privada, però el resultat de tanta participació pública va ser, entenc, bastant lloable. Dona la casualitat que buscant ahir vespre papers sobre això (...) vaig trobar els apunts, les notes del que vaig escriure per a un llibre que ens van encarregar el 2002 i n'he fet una lectura molt curiosa perquè el relat que feia el 2002 és molt semblant al que faríem avui dia, amb diferències notables en alguns aspectes. Però ja estàvem sorpresos de com de bé ens havia anat vistes les circumstàncies que es van donar al 93, que vam entrar en una recessió i crisi, i els pressuposts de l'ajuntament van caure en picat i, per tant,

tot aquell projecte que havia de dinamitzar les instal·lacions olímpiques, *a posteriori* se'n va anar a norris.

Però si em permeteu torno al principi de la intervenció per no perdre massa el fil i explicar-vos com naixen els Jocs. Els Jocs naixen per una voluntat de tirar endavant una proposta en aquesta ciutat. Es comença a coure candidatura amb criteris, però l'última va ser la més potent. De manera que quan a l'octubre del 1986 guanyem la nominació, ens queden només quatre anys per fer-ho tot. Sort que l'equip de Candidatura Olímpica havia ja amb previsió començat a treballar fort: havia estrenat el velòdrom i ja hi havia un tant per cent d'instal·lacions fetes, cosa que va donar molta qualitat a la candidatura i molta credibilitat. Però en qualsevol cas, treballar a aquests ritmes no és el més desitjable, però no hi havia més remei que fer-ho, perquè si ho fas tot abans, deixes un forat d'aquí t'espero; i si esperes, després no hi ets mai a temps; i més quan has de tocar planejament o, com en Lluís Millet em deia: "No m'hagués imaginat mai que a Montjuïc hi hagués tantíssimes administracions amb competències perquè no pots bellugar res sense fer una reunió amb quaranta persones".

Bé, per tant, el programa ve d'un comitè internacional olímpic format per un conjunt de federacions tot poderoses que fan unes demandes extraordinàries, desmesurades i superlatives. Llavors tota la feina -on jo no vaig participar, però la vaig viure de prop-, va ser para'ls-hi els peus, concentrar els esforços en allò que realment valia la pena i no perdre d'entrada dos punts de vista fonamentals que ja s'han anat repetint, però que són un autèntica veritat: la voluntat de fer ciutat i la voluntat de saber importar bé els Jocs. Aquestes dos elements crec que van ser l'encertat focus amb què es va abordar tot això.

Ara, com a director de l'espai públic de l'àrea metropolitana de Barcelona, m'adono de com d'encertats són aquests aspectes ja que en realitat el que fa més cívica una ciutat o més social i més cohesionada, no són tant les architectures o l'espai públic. Les architectures venen a posar l'èmfasi en la qualitat de la imatge, però allò veritablement cívica, al meu entendre, i després d'haver treballat en trenta-sis ciutats, és l'interstici, la manera com l'arquitectura [...], en aquell espai públic, es relaciona amb les diferents peces amb independència de la seva alçada, de la seva qualitat, que si n'hi ha, doncs molt millor, per descomptat.

Posaria com exemple la ciutat de Cornellà. Qui l'ha vist i qui la veu? Que té un centre anodí amb una església d'obra vista que es va fer a la postguerra perquè l'autèntica, l'original, la van cremar amb el rotllo de la retirada i amb un supermercat aquí, un espanyol allà, etc. Però si aneu al centre, veureu quin treball més magnífic va fer la Beth Galí de recosir tots aquests

espais inconnexes i convertir-los en espai públic de qualitat⁹. Queda en mig un espai que l'alcalde no ens va deixar urbanitzar, que és un jardí tipus romàntic amb la parròquia (...).

La regeneració i la transformació de la ciutat va ser un dels grans objectius i jo crec que es va aconseguir. (...) El que es va arribar a fer de transformació va ser importantíssim. (...) La feina que van fer al Parc Marítim de les Dunes és bestial¹⁰. Allà passava un tren amb una tanca que els veïns no podíem travessar i hi havia aquelles bombetes amb unes pantalles de porcellana penjades si no eren foses. Era un ambient de Manchester abandonat i darrere hi havia "llettritos", cagaferros de les foneries i gitanos, per entendre'ns, per dir-ho d'alguna manera poc correcta.

Però així va ser. Tot això es va transformar, però no només Barcelona, això va transformar Mollet, es va transformar Banyoles, es va transformar Granollers. Tothom va aprofitar, a les subseus, per habilitar instal·lacions amb aquest caire també de transformació de l'espai públic i de civilitat o de fer centre o d'arreglar la perifèria. Cada cas va ser diferent, però els arquitectes municipals, amb en Lluís Millet i companyia, van fer-ho possible. També els de la Seu d'Urgell. També, fins i tot, un pavelló d'halterofília que ha donat lloc a un complex esportiu d'allò més útil als veïns.

Així doncs, van treballar amb aquesta doble vessant: lluitant contra la megalomania dels comitès internacionals, que venien alguns amb helicòpter a proposar bestieses. Recordo quan van arribar uns japonesos, [...] que volien fer navegable el Congost per a una promoció immobiliària que se'ls havia ocorregut. Doncs així es van anar treballant tots aquests projectes, com us deia. En unes notes hi vaig escriure que dels quaranta-tres equipaments utilitzats en els Jocs només quinze foren de nova planta: vuit de la ciutat i set de les subseus. Deu eren remodelacions i les divuit restants eren instal·lacions existents que només exigien una actuació temporal per adequar-la als Jocs Olímpics.

També es va començar a sembrar un model que no s'havia usat gaire i que després ha prosperat molt, que és el de no fer obra nova, sinó des de l'extrem que podia ser una obra temporal, fins a obres de remodelació o d'aprofitament del que ja hi havia, etc. De manera que la inversió no puja i les facilitats d'ús posterior augmenten. No només es va fer això, sinó que es van aplicar tres nous criteris pensant en l'endemà dels Jocs: recuperació i utilització del patrimoni, re-equipament de la ciutat i millora dels equipaments de barri. Recordem que hi havia unes instal·lacions de competició, que eren les subseus. N'hi havia a València i a Saragossa.

⁹ Imatge centre de Cornellà, Beth Galí

¹⁰ Imatge Parc Marítim de les Dunes

També hi havia una subseu olímpica de futbol. Porto una guia de l'època amb totes les instal·lacions.

Es van intentar aprofitar les instal·lacions d'entrenament per fer dues operacions: les de barri perquè els veïns de Bon Pastor, de la Guineueta, etc. acabessin tenint, passat els Jocs, un patrimoni nou i agradable, participis d'alegria dels Jocs Olímpics veient equips internacionals entrenant a les seves modestes instal·lacions i, al mateix temps, recuperar l'IVA de tot el que fos possible per així poder fer a l'entorn l'equipament més els accessos. Els accessos de vegades van ser llargs per poder recuperar tot l'IVA de les operacions. Per tant, hi havia una bona voluntat i una empenta comuna que ja ho veuríem ara, perquè en aquest moment és deplorable la situació que tenim a Catalunya.

Acabats els Jocs Olímpics i els Paralímpics, i els Special Olympics, de tot hi va haver, va arribar el moment de la veritat: un desmantellament bastant descontrolat, de vegades; l'entrega dels edificis de la ciutat i en mig de la crisi del 93, l'adequació de les instal·lacions en la seva obertura pública.

Vam tenir sort, perquè va coincidir, en certa manera, amb aquest canvi de comportament esportiu de la societat, un canvi social molt important de voluntat de fer esport i de pagar per fer esport. Recordo que abans dels jocs, hi va haver un dia en què es va fer una festa perquè s'havia arribat als 1100 socis inscrits en equipaments esportius de la ciutat. Es va considerar que era una cosa històrica i es va fer una festa. Anys després, el número d'abonats municipals passat el 92, sumant els privats i els públics, era de 20000; el 94 de 46000; el 96 de 95000; al 98 de 120000; al 2000 de 150000; i no sé ara perquè no ho he seguit per esbrinar si va arribar a un límit o ha continuat pujant una mica. Sigui com sigui, el salt va ser bestial.

(...) Des dels inicis dels anys 70, mentre que la població de Barcelona s'ha mantingut estable, les reserves de sòl per equipament s'han multiplicat per 2,7, pràcticament 3. És a dir, mireu quin canvi de mentalitat, quin canvi social més potent ha propiciat això.

Pel que fa a equipaments esportius, doncs, fenòmens: si el 84 la mitjana a Barcelona era de 7,2% d'espais públics per cada deu mil habitants, (...) el 98 va passar a un 18,95%. És a dir, multiplicat per tres abans i després dels Jocs. L'increment havia estat d'un 160%, pràcticament multiplicat per tres, la qual cosa coincideix gairebé amb el 2,7% d'abans. El que vull dir és que els creixements van ser espectaculars sense augmentar la població; i això vol dir més qualitat de vida.

I us deia que tota aquesta gent va participar voluntàriament de la gestió d'instal·lacions apuntant-s'hi i això ens va permetre posar en marxa totes les instal·lacions amb diferent i desigual èxit, perquè hi va haver temes molt difícils, temes que venien rodats. Recordem que hi havia instal·lacions molt fàcils de fer anar. També hi havia instal·lacions molt especialitzades com una piscina de salts amb la qual no se sap què fer. Hi ha locals com l'Estació del Nord que havia d'allotjar el tennis taula, i era un "cubicle" que permetia fer moltes coses. I tot això va portar una posada en servei, doncs, en època de crisi, però amb moltíssima voluntat.

Una anècdota: si bé s'havien pensat bé les instal·lacions, en realitat, a l'hora de funcionar és complicat ja que una instal·lació olímpica té cinc entrades: pel personal, per la seguretat, pels equips, pels jutges i àrbitres i pel públic. Després, tot això ha de funcionar com un únic ens i des d'aquí controlar-ho tot. Per tant, només posar-ho en funcionament ja suposava unes certes intervencions. Per fer aquestes intervencions, vam anar a buscar sempre que vam poder l'arquitecte d'origen perquè s'havia de fer un cert treball sobre les arquitectures i qui millor que ells per fer un cert "tuneig" o un cert creixement colateral o una certa destrossa de la seva pròpia obra. I gairebé sempre ens vam trobar una bona acollida.

Comentava que va coincidir també aquest creixement de l'ús esportiu amb l'aparició de la professionalització dels gestors esportius i dels clubs tradicionals. Es va professionalitzar el Mediterrani. Es va professionalitzar Montjuïc, perquè Barcelona ja ho estava, la Barceloneta. Van aparèixer gestors estrangers. (...) Hi va haver una renaixença o hi va haver una revolució que va permetre tenir ànims per inventar una cosa que van ser els concursos d'obra i servei per construir o millorar les instal·lacions i obtenir la concessió de la gestió durant quinze, vint, vint-i-cinc o trenta anys, el que fos en cada cas. Això va permetre –per aquí dec tenir les dades– que la inversió municipal en el període 80-82 fos de 7500 milions de pessetes, recordeu les pessetes, als que cal sumar els 28876 d'inversió olímpica. És una important quantitat per l'època. I en el període 95-99, en lloc de ser 7500, n'hi va haver només 6000 d'inversió pública, de la qual el 30% va ser municipal i la resta va ser d'aquests inversors. Per tant, la col·laboració públic-privat va ser vital per poder tirar endavant això.

Jo crec que ara no ho fariem millor. Ho fariem diferent, però no ho fariem millor perquè vam tenir molta sort. Però totes aquestes coses van permetre superar unes dificultats enormes en una època molt difícil. UFull fer un record a en Lluís Millet, un agraïment per la seva feina, per l'Enric Trulló, pel Tito Fàbrega de la Generalitat. Amb la Generalitat vam treballar colze a colze els companys de la diputació, el Jordi Caveró. I 25 anys és poc per un edifici, però aquests de què parlo, han estat ben estressats com tota la Sant Jordi que ha aguantat meravellosament.

Han estat útils a la ciutat i hem demostrat que l'estratègia en general va ser l'adequada. Recordem que l'estadi, el Palau Sant Jordi, a la nova etapa que va venir ja després, va acollir el Campionat del Món de Natació 2003 i del 2013, i va allotjar dins la piscina olímpica. Va poder donar un servei absolutament diferent pel qual havia estat pensat..

I amb aquesta visió optimista, torno la paraula a en Dani.

Daniel Mòdul: Moltes gràcies Xavier. Donarà ara la paraula l'Eduard Bru.

Eduard Bru: Vuitanta-nou hectàrees prèvies a la intervenció. Això és com era la Vall d'Hebron vista des de just a l'inici de l'encàrrec¹¹. Quan jo anava a conèixer el lloc, doncs, em sortia gent, diguem-ne, assilvestrada, mig embogida... Aquí diuen que, no m'ho crec gaire, però que quan el Cristòfol Colom va tornar d'Amèrica es va fer ermità i vivia aquí. Sona estrany, però, bé, en fi, diuen això... Aquest era l'estadi previ, des de darrera, en aquest cas, des de l'hospital. Això és ara, però ho deixo aquí un moment.

Bé, a mi l'Acebilló em va encarregar en primer lloc una cosa petita i, després d'aquesta cosa petita, em va preguntar si volia fer aquest encàrrec. A mi em va semblar que no es faria mai després de passejar-me pel lloc. Vaig pensar: "Això no pot ser". I, a més, el programa no estava clar. De manera que més que una forma, vaig projectar un sistema, un sistema que havia d'acabar en una forma. Per què sistema? Perquè tampoc sabíem exactament quins esports hi anirien amb la qual cosa ja havia d'estar preparat per tenir una certa flexibilitat. Però, al mateix temps, havia d'acomplir el grau de plenitud o de pendent, com vulgueu, de cada àrea esportiva; estava fixat. Estaven construint les cotxeres de metro de Sant Genís. Si feia els carrers més o menys rectes, tenien unes pendents excessives.

Per tant, combinar aquestes tres característiques principals i alguna més, va donar lloc a un sistema de plataformes disposades a tot, diguem-ne. Així, si la distància entre columnes de l'únic edifici que s'estava construint, que eren les cotxeres de metro, era 175 m, jo vaig agafar 175 m per totes les construccions que vam fer. Sempre 175 m, la mateixa de les cotxeres de metro que estaven construint. Si aplicava el pendent molt petit dels espais constructius i dividia el desnivell que em quedava encara per salvar, havia de fer una sèrie de feixes. Aquestes feixes, arreglant una miqueta les coses, van sortir de 375 m que és la meitat de 750 m, [...] dels pilars de les cotxeres de metro de Sant Genís i dels meus edificis diguem-ne.

¹¹ Vall d'Hebron vista des de just a l'inici de l'encàrrec

Donat que els carrers no podien anar com deia pel recte, els havia d'entretenir perquè tinguessin més extensió i, per tant, menys pendent. Amb aquestes decisions, es construeix el projecte i la idea de fer una trama, (...) com quan els boxejadors fan boxa amb un mirall.

(...) Els carrers, que s'entretienien, podien actuar com a torrents. És a dir que, quan l'aigua s'estanca, doncs, s'eixampla, ocupa tota la cota que pugui. Així, amb asfalt jo faria el mateix, encara que la lògica interna dels carrers és la inversa de l'aigua. L'aigua va sempre pel camí més estret, per la màxima pendent i jo anava per la mínima pendent. Feia entretenir. Això què vol dir? Que hi havia un sistema de corbes que són els carrers: corbes per augmentar l'extensió i per reduir el pendent i per fer-lo presentable. I, al mateix temps, un sistema que no hi és, que el podeu veure, feta per l'orientació ortodoxa nord-sud i per l'orientació de l'edifici que s'estava construint.

Els espais verds queden entremig de dos sistemes: el sistema rectangle per a ús esportiu i el sistema curvilini dels carrers. Al mig és el verd, perquè tota la resta ho tenia ocupat És a dir, no cal ser un geni per decidir això. Si tinc uns espais ocupats pel carrer i uns espais ocupats per usos esportius, el verd que jo puc fer és el que queda entremig, els retalls, que és el que aquí està en blanc. I amb una mica més de detall es creen les geometries resultants de la intersecció sistema carrer i sistema plataformes, on hi ha el Pavelló República, amb la mateixa orientació que tenia¹².

(...) La idea és que la part de sota d'aquestes construccions s'ocupés, s'habités. I en acabar les Olimpíades, vam començar amb l'ajuntament a fer una certa labor comercial. Recordo que hi havia un antiquari que es volia ubicar a la zona i jo li ho vaig desaconsellar tot pensant que s'arruïnaria. Però sí que hi havia comerciants que volien vendre flors, que això no hauria estat potser malament, llogar de bicicleta... Però no va haver gaire estructura per muntar-ho. Jo no tenia per què saber-ho. Jo era arquitecte, però venien a mi, perquè tampoc hi havia massa estructura.

Jo crec que vam fallar, tots plegats suposo, en l'endemà, almenys en aquest projecte. Jo no puc parlar d'altres, però l'endemà d'aquest, per exemple, va fallar. (...) Jo no sé exactament què va passar, que la inèrcia positiva va desaparèixer després d'uns mesos. Jo vaig arribar a fer reunions per parlar d'aquestes coses, amb l'Acebillo mateix: "A veure, què tenim? Doncs mira, tenim una florista, ...". El que s'havia de fer era deixar que la gent entrés allà amb el cotxe...

¹² Imatge Vall d'Hebron

El manteniment tampoc es va fer bé. (...) Vaig fer una carta a l'Ajuntament i vaig fer una cosa molt sensata: explicar com mantenir el parc dins del projecte. En aquella època parlava molt amb la gent de l'Ajuntament. I, al final, em van dir: "Mira, escolta, nosaltres els dos primers anys no fem res perquè no té sentit". Jo crec que és exactament el contrari, exactament el contrari. El manteniment s'ha de fer des del primer dia.

Jordi Farrando: Moltes gràcies. Per concloure aquesta sèrie d'intervencions, Llàtzer Moix, evidentment una persona que ha reflexionat sobre tots aquests elements tancats des de fora de la professió.

Llàtzer Moix: Bona tarda. Gràcies. Jo faré una resposta al lema de la trobada que era si llegat o càrrega, perquè és un llegat evidentment. La càrrega no la veig per enlloc. I la faré amb una aproximació coral a aquell moment amb testimonis recollits a l'època. A mi si em pregunten què ens ha deixat el 92 en termes arquitectònics diré per exemple la Torre de Collserola o la recuperació de l'Estadi Olímpic o el Palau Sant Jordi o la Plaça dels Països Catalans, que és prèvia a l'època olímpica com el velòdrom dels que també s'ha parlat, però que, d'alguna vegada, podem considerar-la associada a l'esperit de l'època.

I sempre comptant què ens van deixar en termes urbanístics els jocs del 92 diria que l'apertura de Barcelona al mar, el traçat de les rondes, la Vila Olímpica, l'Anella Olímpica de Montjuïc i tot aquell ventall d'operacions de microcirurgia urbana prèvia als jocs. Si analitzem aquest llegat, veurem que hi conviuen línies arquitectòniques que després han estat antagòniques. Hi ha el bo i millor de la professió local, hi ha els joves aspirants, hi ha estrelles internacionals, perquè l'operació olímpica es va afrontar sota el fort lideratge d'Oriol Bohigas, però també amb una àmplia i diversa participació de col·lectiu professional que s'hi va expressar, sinó amb molta llibertat atès que la normativa sovint restrictiva, sí amb la intenció en alguns casos de deixar-hi la seva petja o de deixar-hi un sistema en un lloc on no en tenia cap de sistema, com en el cas de la Vall d'Hebron de l'amic Eduard Bruc que ens acaba de presentar.

El reconeixement que va tenir l'operació olímpica fou gairebé unànime, tant a nivell crític com acadèmic com institucional como popular. Els hi posaré un exemple de reconeixement crític: que *The Guardian* va escriure: "La transformació de Barcelona és l'únic gran èxit del planejament urbà a escala ciutadana des de la Segona Guerra Mundial"; i ara un exemple de reconeixement acadèmic, Ignasi De Solà-Morales va dir: "L'èxit local i internacional de la transformació barcelonina ha estat insòlit comparable al de Brasil als anys 60 o el de Berlín als anys 80"; un exemple d'èxit institucional com serien els premis que va rebre l'operació de

Harvard o del Riba; un exemple d'èxit popular que és la conversió de Barcelona en un destí turístic massiu.

Posteriorment, es va demonitzar amb aquell èxit començant per l'anomenat Model Barcelona, no tant per rondes arquitectòniques, crec jo, sinó com per raons ideològiques com polítiques sense oblidar les degudes a les picabaralles gremials o als canvis generacionals. Federico Correa va vaticinar a primera hora que la transformació urbana feta sota la direcció del seu amic Bohigas seria criticada pels seus fills professionals i, en canvi, lloada pels seus nets. Això és un pronòstic.

Potser aquests nets sensibles als progressos dels 92 encara no s'han manifestat. Tinguem en compte que l'edat mitjana a la qual les mares tenen el seu primer fill són ara els 32 anys i dels Jocs només en fa 25. Però això no treu que aquests progressos existissin ni que tinguessin uns bons fonaments. Encara que podríem resumir-los tots en un de sol: una conjuntura històrica única en la que va coincidir un col·lectiu professional molt ben preparat, entregat i gairebé organitzat, gairebé, militarment. Uns polítics municipals amb nocions arquitectòniques sòlides disposats a confiar plenament en els millors arquitectes i urbanistes locals i un Estat disposat a finançar l'operació, sobretot perquè coincidia en el temps amb una gran estratègia de relacions públiques internacionals que volien muntar el socialisme l'any 1992, incloent-hi l'Expo de Sevilla, la capitalitat cultural de Madrid i els propis Jocs de Barcelona amb el propòsit de dir-li al que en un món que feia deu anys que manaven els socialistes no era inevitablement un desastre.

Aquesta confluència de factors és la que va fer de l'operació urbanística i arquitectònica relacionada amb els Jocs un èxit que, a mi, em sembla indiscutible i mentre no es demostrï el contrari, irrepetible. Que aquest èxit fos indiscutible no vol dir que no fos discutit o si més no, "matitzat". I si entrem en detalls sobre l'aportació arquitectònica, el nivell crític encara augmenta una mica més. És veritat que les rondes o la Torre de Collserola eren obres nobles. Però si ens preguntem si algunes obres olímpiques van assolir la condició clàssica –posem per cas, la Pedrera, el Palau de la Música o el Pavelló Mies de la seva època– la resposta és no.

Ignasi De Solà-Morales assenyalava, d'una banda, que l'arquitectura catalana sempre ha sigut un pacte entre la necessitat i la falta de recursos. La nostra és una arquitectura que equilibra modernitat i tradició; una expressió del vell pactisme català, ara en crisi, diria jo. És una arquitectura, deia també, atenta i espavilada, teòrica i pràctica que reconeix les innovacions i s'atreveix una miqueta. És eficaç però de curta vida. I encara arreglava el clau, De Solà-Morales, dient: "La Vila Olímpica em sembla un excel·lent projecte arquitectònic dels anys 60". En aquesta

línia, Josep Lluís Mateo opinava que: “el pes de l’arquitectura en la transformació de la ciutat ha estat escàs. Poques obres fetes ara aquí tindran relleu en el marc de la cultura arquitectònica internacional dins de 10 anys probablement perquè molt poques se’n preocupen de portar novetats al discurs arquitectònic internacional”; i aquí la de l’Eduard, tornaré a fer una excepció.

Què hi havia de picabaralles personals i què hi havia la veritat en totes aquestes opinions? Home, una mica de picabaralles personals, hi eren. L’Oriol Bohigas a propòsit de l’edifici de l’INEF de Ricardo Bofill, inclosa l’anella olímpica, però no gaire perquè el va posar de cul, em va dir que “no és lleig però no m’estranyaria que la gent pensés d’aquí uns anys que no fos construït pels jocs del 92 sinó per l’Exposició Internacional del 29”. Hi havia també en aquestes opinions quelcom de veritat atès que el que es va prioritzar no fou la llibertat d’expressió, perdó, més ben dit llibertat expressiva, sinó la rehabilitació de la ciutat.

Primer per curar-li les ferides de l’especulació que va determinar el seu desenvolupament als anys 50, 60 i 70 del segle passat. Després per atendre els barris més desfavorits i només en una fase posterior per reequilibrar els vectors de decreixement de Barcelona, obrint-la el mar i renovant les seves estructures. Tot això no es va fer pas d’una manera anàrquica, sinó planificada amb un calendari molt curt: difícils equilibris entre institucions municipals, autonòmiques i estatals. I seguint a l’hora de projectar i, també, a peu d’obra unes directrius molt específiques. Recordem, per exemple, com ja s’ha dit aquí, que la normativa a la qual es va sotmetre la vintena d’equips d’arquitectes que van construir els habitatges de la Vila Olímpica restringia volums i materials i, fins i tot, prohibia, o poc n’hi faltava, el balcons, perquè de fet en algun lloc hi ha alguna cosa que s’hi assembla.

Podríem estendre’ns en les visions crítiques i de vegades una mica primmirades. Però potser seria millor obrir focus i fixar-nos en el resultat global. Joan Antoni Solans, que operava des de la Generalitat convergent, on els entusiasmes envers l’operació olímpica eren, diguéssim, moderats, opinaven amb bon criteri i capacitat de síntesi que: “Barcelona ha definit la seva cultura arquitectònica de ciutat, que és una cultura de progrés. Sense ella, el sentit de comunitat i de prestigi d’aquesta comunitat pot deteriorar-se. Sense ella, es perd govern social. Les ciutats pateixen grans problemes quan els hi manca un referent; que la seva és una urbs construïda amb l’esforç de tots, sense regals. L’arquitectura com la indústria pot aportar una dimensió gens frívola ni superficial a aquesta consciència de ciutat. Pot enfortir-la. Una altra cosa és que l’il·lustrat de torn –i aquí ja us podeu imaginar que es referia– s’equivocui alguna vegada. No importa si regularment l’encerta. L’important no és l’error ocasional, sinó la solidesa del discurs general”.

En la meua opinió, la solidesa del discurs general de Barcelona 92 és innegable i constitueix un llegat prou apreciable perquè va ser una arquitectura honesta i raonable amb un cert atreviment i amb molta mesura que va renovar la ciutat i va contribuir, a més a més, a la sensibilització popular sobre la raó cultural de l'arquitectura, més enllà de la merament funcional de donar aixopluc. Ara som a l'altre extrem de l'art arquitectònic, lluny ja dels temps dels arquitectes estrella que també van passar per aquí però no van definir l'arquitectura del 92; sinó una posterior, una mica més pagesa i més enlluernada. Però és continua criticant encara l'arquitectura del 92, el model Barcelona, com si fos una mare de tots els mals o dels suposadament greus mals que patíem just fa quatre dies quan el turisme massificat semblava la nostra principal preocupació.

Em sembla que si fóssim una mica més rigorosos, si coneguéssim una mica més el que fou el 92, no ho diríem, si més no en termes arquitectònics. Perquè l'èxit del 92 va contribuir a mig i llarg termini a la massificació del turisme. És cert que el turisme va contribuir a encarir el preu de l'habitatge; i també ho és que el va posar fora de l'abast de molts barcelonins. Però jo dubto que això sigui atribuïble a l'arquitectura en sí mateixa o fins i tot al model Barcelona. És atribuïble a d'altres factors, com ara la globalització o les polítiques ultraliberals o si volem, fins i tot, a la proliferació de vols de baix cost. És per això que referir-se a l'arquitectura dels Jocs com una càrrega, tal i com diu el títol d'aquest debat, em sembla excessiu. En la meua opinió seria més convenient deixar de criticar el passat, pensar més en el futur i ser més exigent amb el present perquè el futur ens jutjarà pel que nosaltres fem al present i no pas per l'opinió que tinguem del passat.